

سعدی*

سعید نفیسی

مصلح‌الدین ابومحمد عبدالله بن مشرف بن مصلح بن مشرف سعدی شیرازی در حدود سال ۶۰۵ و ۶۰۶ هجری در شیراز متولد شده و پیش از استیلاي مغول به عزم تحصیل به بغداد رفته و در مدرسه نظامیه علوم متداول زمان خود را درک کرده و از استادان معروف آن زمان مانند: شمس‌الدین ابوالمظفر یوسف ابن قزواعلی معروف به سبط ابن جوزی و شیخ شهاب‌الدین سهروردی بهره‌مند شده است و در اثر این تعلیمات، عارف پیشه شده و پس از فراغت از تحصیل، سفرهای چند در دیار اسلام کرده و ظاهراً به اقصی نقاط آسیای غربی رفته است و پس از مدت مدیدی به شیراز بازگشته و در دربار اتابکان فارس منزلتی یافته و به اتابک سعد بن ابی‌بکر بن سعد بن زنگی در ولیعهدی او منتسب شده و تخلص خود را از او گرفته و ظاهراً از همین زمان دوره شاعری او شروع شده است. این اتابک سعد پس از مرگ پدر که در ۶۵۸ اتفاق افتاد به جای او نشست، ولی دوازده روز بیشتر در این مقام نبود و چون هنگام مرگ پدر در شیراز نبود و در تفرش قم سکونت داشت، موقعی که عازم بود در راه رحلت کرد. ولی چون در زمان پدر اختیار کارها به دست او بود، سعدی در همین دوره مداح او بوده

* سعید نفیسی، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی، تا پایان قرن دهم هجری، چاپ دوم، کتابفروشی فروغی، تهران ۱۳۶۳، جلد اول، ص ۱۶۷-۱۶۸.

است و این شاهزاده در پرورش شعرا و ادبا بسیار شایق بود و جمعی کثیر از بزرگان ادبای ایران از وی متنعم شده‌اند. پس از برچیده شدن دستگاه اتابکان فارس و استیلای مغول بر آن دیار، سعدی در سلک مداحان خواجه شمس‌الدین صاحب‌دیوان و برادرش عطا ملک جوینی در آمد و پس از مصایبی که برای این خانواده رخ داد، دیگر سعدی به ممدوح دیگری اقبال نکرد و بازمانده عمر خود را در پیروی در خانقاهی که در شیراز داشته است به انزوا گذرانید و قسمت اعظم از غزلیات خود را در این مدت سروده است. عاقبت در شیراز در شب سه‌شنبه ۲۷ ذی‌الحجه سال ۶۹۱ در حالی که بیش از هشتاد سال از عمر وی گذشته بود رحلت کرد و در همان محل اقامت خود مدفون شد. سعدی بی‌شک بزرگترین شاعر ایران و یکی از بزرگترین شعرای جهان است، تاکنون هیچ‌کس در زبان فارسی به روانی و لطف و سادگی و شیوایی و انسجام و فصاحت و فریبندگی الفاظ او شعر نگفته است و به همین جهت غزل‌های او در زبان فارسی بی‌نظیر است و چون منتهای سادگی و روانی در ساده‌ترین احساسات طبیعی به کار برده و به هر زبانی که ترجمه شود از زیبایی آن کاسته نمی‌گردد و به همین سبب در تمام عالم معروف شده و در سلک بزرگان فرزند آدمی در آمده است. در نظم و نثر و اقسام مختلف شعر از قصیده و غزل و قطعه و مثنوی و مدح و معاشقه و حکمت و نصیحت در منتهی درجه قادر بوده و سبک انشای او نیز در نثر فارسی همواره در هر طبقه ایران مطلوب بوده و نمونه بهترین نثر شمرده شده است. کلیات نظم و نثر او شامل چندین رساله و کتاب مستقل است: غزلیات او که بهترین نمونه سبک شعر اوست و در نهایت لطف و شیوایی سروده شده است، شامل چهار کتاب است: ۱. غزلیات قدیم، طبیات، بدایع، خواتیم و هر قسمتی شامل غزلیات یک دوره از عمر اوست. ۲. بوستان یا سعدی‌نامه منظومه‌ای است به بحر متقارب تقریباً شامل دو هزار بیت که در ۶۵۵ به نام ابوبکر بن سعد نظم کرده و شامل حکایات و ابواب چند در معارف و اخلاق و حکم و سیر و سلوک و امثال است و از جمله معروف‌ترین کتاب‌های نظم فارسی است. ۳. گلستان که معروف‌ترین کتاب نثر فارسی

است و در سال ۶۵۶ به نام همان اتابک تمام کرده و معروف‌تر از آن است که به حد وصف درآید. ۴. قصاید فارسی و عربی و ترجیعات و ترکیبات و مقطعات و ابیات پراکنده (مفردات) و رباعیات که هر یک قسمت جدا گانه‌ای است. ۵. رسایل مختلف نثر شامل: مجالس پنج‌گانه، سئوال صاحب دیوان، رسایل عقل و عشق، رساله نصیحت ملوک، مضحکات و میزان در صرف افعال عرب و در ضمن دیباچه‌ای بر کلیات خود نوشته که آن هم رساله جداگانه است. ۶. منظومات مختلف شامل: مثنوی کریم، مرائی، ملمعات، صاحبیه، کلیات سعدی از نظم و نثر تقریباً شامل نه هزار بیت است که علی بن احمد بن ابی‌بکر معروف به بیستون در سال ۷۲۰ جمع کرده است.

